

Ювілеї

Василь ГОРИНЬ

КОЛИ МИ ЩЕ У ДЖИНСАХ НЕ ХОДИЛИ¹

Vasyl HORYN. *When We Did Not Yet Wear Jeans (In the Basis of a Silhouette Was Laid a Greeting Adress Proclaimed by Author at Jubilant Honouring of O.Sapelyak on April 20th, 2010).*

На цьому місці, за сею трибуною, мала стояти вона, Анна-Нуся, і сказати вітальні слова своїй колезі, подрузі, однодумцеві. Колезі у вимірі науковому, народознавчих пошуках, подрузі за потаємними довірливостями, однодумцеві за спільними переконаннями, а ще виміною думок, сердечністю – тими чеснотами, котрі можуть бути тільки між близькими жінками, чим вони дорожать, вміють зберігати. Знаю, такі взаємини були між вами...

Мені ж доводиться говорити від себе, хоч вона сказала б таки краще, а від братньої установи, яку ще вчора мав честь представляти, нині мені не випадає виступати, нехай ліпше цю місію візьме на себе Петро Шкраб'юк (співробітник академічного Інституту українознавства), тим доречніше, бо він ще й поет, і його римовані промови гарно сприймаються, особливо жіноцтвом, яке тут чисельно переважає. Мені для Вас треба мати слово прозове, тому й писатиму “полатаною прозою” (І.Франко).

Висловлюватися про ту, котру давно знаю, поважаю, захоплююсь не тільки її етнонародознавчими здобутками, різнобічними громадськими ініціативами, а ще в дотичності до того, що тут усі, дотримуючись церемоніальності, будуть

¹В основу силуетки покладено привітальне слово, виголошене автором на ювілейному вшануванні О.Сапеляк 20 квітня 2010 р.

клястися у любові до ювілянтки-волинянки, то і я прилюдно відкриваюся у любові до неї. Писав Іван Франко в листі до Ольги Рощкевич від 20 вересня 1878 р. (див.: Франко І. Зібрання творів, т. 48, с. 108, 110): “Дорога, кохана, Олю! Приходжу тепер до найважливішої частини мого письма... Головні питання, від котрих може в данім разі залежати... поворот у нашім житті, се питання 1) економічні, 2) політичні, 3) релігійні, 4) соціологічні, 5) властиво практичні, т. є. тикаючі щоденної нашої діяльності”.

Отож, кохана Оксано! “Тикнемося” і ми окремих етапів життєвої стежини та спробуємо “коротенько подати розбір” Вашої діяльності як ученої, громадської діячки, чарівної жінки.

Оксана Сапеляк.

Хтось із мудрих німців сказав, що жінка, дама повинна мати три достоїнства: intelekt, schön

und... komm zu mir! (розумна, гарна і ...ходи до мене). Я захоплений першими двома рисами нашої героїні, на третій ноті не дозволяю собі зосереджуватися, бо пам'ятаю, чітко уявляю – це гордість, постава. Пані Оксана вміє гідно повестися, тримати, скажімо, граціозну поставу; для такої риси треба мати десь там у минулому, в глибині предків таких достойних, гордитися і дорожити тим, що передали тобі. Зрозуміло, деяких конкуренток, очевидно, тут беруть зазидки, а от чоловіки – особливо сильні індивідууми захоплені такою особистістю, а малодушні маловіри залишаються поза конкуренцією. Бо, колись співалося (тепер рідко чути), “як усміхнеться, ще й з-під лоба гляне” (очима з характерним розрізом), то “хоч скачи в воду”. Знаходжу своє місце серед останніх персонажів.

Ближче ми стали знайомі відтоді, коли зустрічалися на вулиці Радянській (нині Винниченка, 24), де в пошуках індивідуальної самовизначеності, відривалися від читання і заходили до пана Геня (завідувача відділу україністики Євгена Наконечного) на довірливі бесіди (треба було бачити оту даму серед балакунів, які силкувалися більше привернути її увагу своїм красномовством). Тоді ми переставали говорити про жінок і, “зимуючи на кожному слові”, висловлювалися цитатами і прагнули, щоб думки великих ставали нашими переконаннями: “Наше нещастє було, що політичні можливості відкрилися перед нами, перш ніж були створені тверді культурні національні підстави” (М.Грушевський); “Хто знає історію, знає, що ґрунт український творить такі відродини регулярно і що зерна проростають регулярно під покровом нічної темряви” (Ю.Шевельов).

Там, у бібліотеці, а ще на другому поверсі в Інституті суспільних наук нашому зароджувалося те, що згодом назвалося Меморіалом, Рухом, котрий врятував кожного, хто мав заховане десь у закутку свого національного “я”, у глибині душі те, що так довго гасилося обставинами часу, підневільною дійсністю. Якими молодими непідлеглими були – В.Іськів, Є.Жеребецький, В.Парубій! А Євген Наконечний і Любомир Се-

ник були врадувані такими диспуатами, які викликали в наших очах блиск, будили відповідну настроєність. І здавалося, що кімнатка дивовижного книжкового сховища дедалі більше наповнювалась українськістю. До того ж, присутність Оксани Сапеляк (активної полемістки) постійно нагадувала, що науковцям не пасує свої аргументи підсилювати “добірною” лексикою, ба “косити останніми словами” “москалів, ляхів, іуд”.

...Тоді ми ще у джинсах не ходили і вишиванок не витягали із маминих скринь, порізного складалась наша доля, у кожного в науку був свій шлях, всяк шліфував свій стиль. Шляхи-дороги Оксани Сапеляк після закінчення історико-філологічного факультету Луцького педагогічного інституту пролягали педагогічними нивами Волині з її незайманими краєвидами. Там розлягалися зелені луки, масиви соснових лісів та голубі плеса озер – все це приваблювало зір, п'янило пахощами трав, запахом живиці. Два роки праці у Смолярсько-Світязькій школі, селі, що межувало із Смолярами Столемськими, котрі поділено двома барвами жителів – біляві та чорняві, наvertsали молоду вчительку у світ поезії, міфології – брали гору юність і краса. Та не філологія розрівнювала дальшу дорогу педагога, і факультет, який закінчила, мав у своїй назві ще й історичний профіль: шукала себе в тій царині.

Після переслідувань і пам'ятних ловів на початку сімдесятих, коли побратимів погналі мордовсько-сибірськими битими шляхами, довелось

пані Оксані шукати інші місця роботи, міняти різні професії – учителя, вихователя, керівника гуртка, канцеляриста, працівника картинної галереї, режисера (помічника) театру ляльок. І не тому, що почувалася різнобічним спеціалістом – треба було знайти сховок від недремлючого ока в тому театрі абсурду. Достатньо було виявити, хто твій учитель (В.Мороз), хто твої друзі (Ірина Калинець, Мирослава Зваричевська, Оля Горинь), і вже знали, хто ти; доволі було бути в числі авторів часописів “Український Вісник” (ред. В.Чорновіл), “Християнський Голос” (ред. І.Гель) і тут же будуть розшифровувати отой дивний псевдонім “ОДА”; предостатком було опинитися в науковій установі, що стала (та-ки була!) прихистком для колишніх репресованих, священників, у минулому співробітників науково-просвітніх українознавчих інституцій, і ти вже записаний в особливий зовсім не бібліографічний каталог! Здавалося, що тій “опіці” та “кагебістській ласці” не буде кінця-краю.

Оксана Сапеляк у колі духовних осіб.

А вже потрібно включатися у відродження УГКЦ, стати причетним до відновлення діяльності “Союзу українок”, інших починів доби. Вийти на світлу дорогу, до якої так довго прямувала. І заявила про себе як громадський діяч: висунули на повинність керівника – погодилася, обрали – включилася у розв’язання проблем району майже за І.Франком (див. вище): економічних, політичних, релігійних, соціологічних і справді багатьох практичних, насамперед культурно-освітніх, звичаєвих та інших програм. На все ще треба було класти велику працю, віддавати себе повністю, поринаючи у великі та дрібні справи. А тут затрі-

потіли ниці шептуни та кляузники, поріддя давне і нове.

І скоро довелося осмислювати та переосмислити прірву між ідеальним і реальним (бажаним і дійсним), сподіванням і сподіяним, високим і низьким – протилежностями і неузгоджуваностями часу нового: суспільними, духовними, культ-освітніми тощо. Опинившись у межових ситуаціях, переплетіннях громадського і особистого, пошуках узгодження загальних проблем із власними переконаннями, прийшла до рішення піти. Не лише піти, а заявити гласно, виступити у пресі. Крок рішальний... Коли потоптано ідеали, забуто проголошені декларації, коли “відступництва так много”, боляче було відходити. Без надії сподіватись і знову повторювати: “Все ще нічого... Ще прийде колись, // Здійсняться ще ідеали” (Олександр Олесь). І віддатись громадській праці у фондах, товариствах, телепрограмах, радіо-журналах.

Правда, знову ще раз засвербіло десь там під крилечком і допускалося, що можна прийти до душ через соборність, партійність. Та не з того тіста чи глини ліпляться ті структури, об’єднання, товариства, партії, комітети. І знову гризня та побороювання (рови непорозумінь комусь потім доведеться засипати), з чого нічого не маже вийти і тим користають чужинці – однаково москалі чи американці. Та, крім перших і других, є ще треті – наші, яких нікому викурити не вдається. Справжнісінький театр, новітній вертеп з усіма дійовими особами, але чомусь носії зла там переважають, їх абсолютна більшість; декорації покриті сірим шумовинням ЗМІ. І хотілося й зараз хочеться закричати, як той герой Івана Миколайчука із “Пропалої грамоти”: “Люди, це сон, вам це все сниться. Прикиньтесь, це сон!”.

Доля ласкавою була для пані Оксани, коли привела її на посаду старшого лаборанта в ту установу, що нині носить народознавче ймення. Тут традиція, духовні українознавчі підмурівки, тут нуртує особлива аура. Біля джерел Інституту стояли П.М.Жолтовський, Савина Сидорович, Любов Суха, Ю.Г.Гошко, А.І.Будзан, Катерина

Матейко, Зоряна Болтарович і нині суцї в установі корифеї. Тут світ науки історичної, етнографічної, етнологічної, світ експедицій, конференцій, виставок, друку – тут свої люди.

Своєю першою книжкою Оксани Сапеляк підсумувала велику подвижницьку працю Наукового Товариства ім. Шевченка, завдяки зусиллям якого реалізується на новому етапі українознавчий напрямок у наших інститутах, на літературо-мовознавчих кафедрах Франкового університету. Історико-етнологічне дослідження “Українська спільнота в Аргентині” є широкою народознавчою студією, що засвідчила високий науковий потенціал авторки. Обробка теми вимагала тривалого заокеанського відрядження, своєрідних експедиційних мандрівок, прискіпливої обсервації та глибокої аналізи.

Оксана Сапеляк біля пам'ятника М.Грушевському у Львові. 2010 р.

Пуститися в таку далеку мандрівку, підняти той український еміграційний пласт – вивчити процеси його адаптування, об'єднання, творення свого, а, інтегрувавшись, залишитись українським – все це породжує захоплення. Викликає подив, що авторка студії набралася відваги підняти таку тему, повірити власному хистові, виробленому народознавчому методі. І дивує, що ця сага про українсько-аргентинську еміграцію належно не оцінена.

Тут звертаюся до ще однієї книжки Оксани Сапеляк, книжки материнського болю, невимовної втрати, розпачу. Вийшла ця книжечка за редактування присутньої Лариси Федорів під титу-

лом “Що найголовніше?”. Таке питання поставила авторка і дала відповідь, що найголовніше у житті – це любов, “любов до рідних, до батьків, до своєї землі”, вона здатна подолати розпач, переважити біль. Ось окраєць тексту з-поміж тих образків про світ сина:

Правильний вибір

Був у Михайлика певний сумнів у правильності моєї життєвої позиції. Якось каже:

– Мамо, от ви працювали Головою ради і нічого не маєте. Інші на таких і нижчих посадах мають і гроші, і авта, і квартири... Все одно всі впевнені, що ви також брали хабарі. Вашої позиції ніхто ані [не] розуміє, ані [не] оцінить. То чи не краще було б, як усі... Ми б не думали тепер, як виживати...

– Давай, Сину, поміркуємо. Справді, ніхто не оцінить, ані навіть не повірить у існування подібних принципів, яких я намагаюся дотримуватися. Якщо вважати, що життя закінчується цвинтарем, то, звісно, не треба вважати на закони моралі. А якщо життя продовжується й після нашої смерті і дотримання християнських законів співжиття є одним-єдиним багатством, яке ми беремо з собою в інший світ, – то що тоді важливіше: тимчасові блага чи блага навічно? Тому треба обирати!

Через кілька днів Михайло повернувся до цієї нелегкої розмови:

– Я погоджуюся з вами, мамо. Ви зробили правильний вибір.

Більше ніколи жодного натяку чи докору щодо скромного статку не було (с. 49).

На завершення повертаюся до слів свого зачину. Так, сьогодні день народження Анни-Нусі. Нехай і вона буде з нами, пригорнеться до Вашого свята із щирими посестринськими побажаннями – милого затишку, творчого натхнення за тим відділівським спадковим, “перехідним” столом. А від себе – добра, щастя, успіхів. Будьте й на майбутнє такою, як нині, щоб ніколи хмари не заслоняли сонця на Вашому небі, і я рад Вам того неба прихилити.